

Pártok, kampány, média

Esettanulmányok Belgium médiajogából

SMUK PÉTER*

1. Bevezetés Belgium alkotmányos rendszerébe és médiaszabályozásába¹

1.1. Az alkotmányos berendezkedés, a jogalkotási hatáskörök

A Belga Királyság meglehetősen bonyolult, több modern kori államreformot megélt alkotmányos berendezkedését az alkotmány a következőképp írja le. Belgium szövetségi állam, alkotó egységei a (francia, a flamand és a német ajkú) közösségek és a (vallón, a flamand és a brüsszeli) régiók. Belgium négy nyelvi régiót foglal magában: a francia, a holland és a német ajkú mellett Brüsszel főváros kétnyelvű régióját (alkotmány 1–4. cikkek). Az alkotmány szerint a szövetségi szint mellett a régiók és a közösségek is rendelkeznek választott tagokból álló törvényhozó testülettel (parlamenttel, illetve tanáccsal), kormánzzal s jogalkotó hatáskörökkel (115–116., 121. és 127. cikkek). A federális szint hatásköreibe a kül- és védelmi politika, az igazságszolgáltatás és a belügyek tartoznak. A Községek a nyelvi és kulturális kérdések mellett egyes szociális ügyekben is kompetensek. A Régiók jelentős autonómiával és hatáskörökkel szabályozhatják a gazdaságot, a regionális fejlesztéspolitikát, a munkaerőpiacot, a mezőgazdaságot és a környezetvédelmet.

Az alkotmány a releváns jogok és rendelkezések között biztosítja a véleménynyilvánítás mindenféle formájának szabadságát (jóllehet az azzal elkövetett bűncselekmények büntethetők, 19. cikk), a sajtó szabadságát és a cenzúra tilalmát (25. cikk), az egyesülési jogot (27. cikk), a választójogot és az arányos választási rendszert (a szövetségi képviselőházzal: 61–64. cikkek), és a politikai pártokról csak megemlíti (szövetségi parlamenti hatáskör a pártok finanszírozásáról és a választási kiadások korlátozásáról szóló törvény elfogadása, 1. 77. cikk 5.).

* Egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. E-mail: smuk@sze.hu

¹ Az alapul szolgáló áttekintéseket l. SZALAI Anita: *A média szabályozása Belgiumban*. Budapest, Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, 2010; OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report: Kingdom of Belgium, Federal Elections 25 May 2014. Varsó, 2014, <http://www.osce.org/odihr/elections/117281>; valamint OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report: Belgium, Federal Elections 10 June 2007. Varsó, 2007, <http://www.osce.org/odihr/elections/belgium/28213>. A Belga Királyság Alkotmányának magyar nyelvű forrása: *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 93–130. A belga alkotmánynak a 2014. évi reformot is tartalmazó hivatalos szövege elérhető angolul: http://www.const-court.be/en/basic_text/belgian_constitution.pdf

1.2. Pártrendszer és választási rendszer

A politikai pártok jogi helyzetét illetően meghatározó, hogy a rájuk vonatkozó jogi szabályozás meglehetősen szerény terjedelmű, tehát kevesebb állami szabályozást és így kisebb állami kontrollt implicál.² Belgiumban nem létezik a politikai pártok regisztrációja, bírósági vagy hatósági nyilvántartásba vétele, ennek következtében a pártok nem jogi személyek. Különböző pénzügyi és egyéb tevékenységeiket a hozzájuk kapcsolódó nonprofit egyesületeken (*association sans but lucratif – Vereniging zonder winstoogmerk*) keresztül végzik. A pártfinanszírozási törvény mindazonáltal szolgál egyfajta pártdefiniációval, eszerint a párt természetes személyek egyesülése, jogi személyiséggel vagy anélkül, amely részt vesz az alkotmány előírásai szerinti és a törvényes elvárásoknak megfelelő választásokon; amely a választási törvény (117. cikk) értelmében a közösségeken vagy régiókon belül minden választókörzetben jelöltek állít a képviselőházi (és az előző választásokig a szenátusi) mandátumok megszerzésére, s amely az alkotmány, a törvények és a rendeletek keretei között, az alapszabályában vagy programjában meghatározottak szerint arra törekszik, hogy befolyásolja a népakarat kinyilvánítását.³

A belga jogrendszer több jogszabálya korlátozni igyekszik azon szervezetek vagy személyek tevékenységét, amelyek idegengyűlölőnek vagy holokauszttagadónak tekinthetők (l. alább). Ebből fakadó fejlemény volt a Vlaams Blok párt körüli egyesületekkel szemben megállapított, az 1989. évi párttörvény 15. cikkén alapuló pénzügyi szankció 2002-ben,⁴ aminek következtében a pártot 2004-ben újrászervezték a Vlaams Belang név alatt.⁵

Az 1989-es párttörvénynek⁶ a kampányolásra és médiamegjelenésre is hatást gyakorló szabálya (5. cikk) a kampányköltségek csökkentését célozza. Ennek érdekében a törvény a pártok, a jelöltek és az érdeklükben tevékenykedő harmadik személyek számára megtiltja a választások napját megelőző három hónapban, hogy reklámplakátokat vagy négy négyzetméternél nagyobb nem-kereskedelmi plakátokat használjanak, továbbá hirdetéseket tegyenek közzé rádióban, televízióban, interneten. A pártok akkor nyernek állami támogatást, ha legalább egy képviselőjük bejut valamelyik parlamentbe, a kampányra pedig egy párt legfeljebb 1 millió eurót költhet (1989-es párttörvény 2. és 15. cikkei).

² A szabályozás terjedelme és az állami kontroll jellege közötti összefüggéshez l. SMUK Péter: *Magyar és európai pártjog*. Budapest, Gondolat, 2018. 31–42.; Ingrid van BIESEN: Political Parties as Public Utilities. *Party Politics* 2004/6., 701–722.

³ 1989. július 4-i törvény a szövetségi választások költségeinek korlátozásáról és ellenőrzéséről, valamint a politikai pártok finanszírozásáról és gazdálkodásának átláthatóságáról, 1. cikk (1) bek., <http://www.partylaw.leidenuniv.nl/party-law/5017d039-e574-4c36-b3b6-07ac84e5412d.pdf>

⁴ OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report i. m. (1. lj.) 3. A párttörvény 15. cikke értelmében attól a párttól, amely az Európai Emberi Jogi Egyezményben foglalt szabadságjogokat sérti, vagy azokkal nyilvánvalóan ellenségesen viselkedik, visszatérhető az állami támogatás folyósítása.

⁵ Jan ERK: From Vlaams Blok to Vlaams Belang: The Belgian Far-Right Renames Itself. *West European Politics*, 2005/3., 493–502; l. még Court rules Vlaams Blok is racist. *BBC News*, 2004. november 9., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3994867.stm>

⁶ Law related to the restriction and control of election expenses [used in the federal chambers elections], as well as to the financing and open accounting of political parties (1989), [http://europam.eu/data/mechanisms/PF/PF%20Laws/Belgium/Political%20Finance%20Act%20\(1989,%20amended%202012\)%20English.pdf](http://europam.eu/data/mechanisms/PF/PF%20Laws/Belgium/Political%20Finance%20Act%20(1989,%20amended%202012)%20English.pdf)

Belgiumban a szövetségi törvényhozás alsóházát négyévente választják, a regionális és közösségi tanácsok tagjainak választását ötévente, az Európai Parlament képviselőinek választásának napján tartják. A belga választási rendszer arányos, a pártok regionális választási listákkal versengenek, amelyeken a választók egyéni preferenciáikat is kifejezhetik. Több szinten (elsősorban a helyi választásokkal kezdve) már rég bevezették az elektronikus szavazási metódusokat is. Noha a választási rendszer egyébként lehetővé tenné, a politikai pártok egyike sem működik országos pártként. A politikai paletta leképezi az ország nyelvi megosztottságát. A pártok jelöltlistákat csak a saját nyelvi körzeteikben állítanak, illetve a Brüsszel főváros régióban ezt a francia és a holland pártok egyaránt megtehetik.

1.3. Belgium médiajogának főbb forrásai és a médiapiac főbb jellemzői

Belgium szövetségi jogalkotása csak közvetett forrásként szolgál a médiajog számára, mivel a polgári, kereskedelmi és büntető kódexeken túl a mediaszabályozás a közösségek hatáskörében van. A szövetségi szintről meg kell említeni a vélemény- és sajtószabadság alkotmányi deklarációját, valamint egyes büntetőjogi kereteket. Ez utóbbiak érintik egyebek mellett a lapkiadást, illetve a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos szankcionálandó magatartásokat. Szövetségi jogalkotási hatáskör még az elektronikus hírközlés szabályozása. A szövetségi hírközlési hatóság a közösségek hatóságaival együttműködve gyakorolja feladat- és hatásköreit.⁷ A közösségi hírközlési és médiahatóságok a következők: a Flamand Médiaszabályozó Hatóság (Vlaamse Regulator voor de Media – VRM), a francia közösség Legfőbb Audiovizuális Médiatanácsa (Conseil supérieur de l'audiovisuel – CSA) és a német nyelvterület Médiatanácsa (Medienrat).

A lapkiadás előzetes regisztrációhoz nem kötött, ám a nyomtatott kiadványok megjelentetése és terjesztése tekintetében fontos szempont, hogy a büntető törvénykönyv (299. cikk) ugyan enyhe tételekkel, de büntetni rendeli, ha azok tételesen és ténylegesen nem tüntetik fel a szerző vagy a kiadó nevét és címét.⁸ Ezt a médiajogászok Belgiumban nem tekintik érdemi kiadási akadállynak.⁹

A kirekesztő magatartások és gyűlöletbeszéd kapcsán megemlíthető és témánk szempontjából fontos alkalmazott szövetségi jogszabályok a következők:

- az 1981. július 30-án elfogadott törvény a „rasszizmus vagy xenophobia által motivált egyes cselekmények büntetéséről”;¹⁰

⁷ SZALAI I. M. (1. lj.) 8. és 11. Az elektronikus kommunikációról szóló szabályozáshoz I. <http://www.bipt.be/en/operators/telecommunication/consolidated-legislation/national-framework/implementation-orders-of-the-act-of-13-june-2005-on-electronic-communications>. E körben szabályozó hatóságként a szövetségi kormányzat révén 1991-ben állt fel a Belgian Institute for Postal Services and Telecommunications / Belgisch Instituut voor postdiensten en telecommunicatie.

⁸ http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6365/file/Belgium_CC_1867_am2016_fr.pdf

⁹ Bart Van BESSEN: The Protection of Freedom of Expression and Freedom of the Press in Belgian Media Law. *Newmedia-law.com*, 2013. június 26., <http://www.newmedia-law.com/news/the-protection-of-freedom-of-expression-and-freedom-of-the-press-in-belgian-media-law/>

¹⁰ http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3486/file/Belgium%2030%20July%201981%20-%20racial%20hatredxenophobia_fr.pdf

- az 1995-ben elfogadott törvény a holokauszttagadás büntetéséről¹¹ – amely egy év szabadságvesztést, illetve 2500 euró bírságot is kilátásba helyez szanckióként;
- a 2007. évi antidiszkriminációs törvény.¹²

A közösségek médiaszabályozása a következőképpen tekinthető át. A flamand közösség legfontosabb médiajogszabálya a 2009-ben az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv szellemében elfogadott rádió- és televíziótörvény (FLBA).¹³ A francia közösség az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló 2003-as törvényét (FRBA) szintén 2009-ben módosította alapvetően,¹⁴ míg a közszolgálati rádiójukról és televíziójukról szóló törvényük (RTBF) 1997-ből való.¹⁵ (A közösségi törvényhozó Tanácsok 'törvényerejű rendeletét' nevezik *décret*-nek.) A német nyelvű közösségben a legfontosabbak az audiovizuális médiaszolgáltatásokról és filmbemutatókról szóló 1995-ös törvény (GBA)¹⁶ és a német nyelvű közösség belga rádió- és televízióközpontjáról szóló 1986-os jogszabály (BRF). A brüsszeli régió számára 1995-ben alkották meg a törvényt „Az elektronikus komminációs hálózatok és médiatevékenységek Brüsszel főváros két nyelvű régiójában” címmel. A médiajog releváns forrásai továbbá a közösségek és azok egyes közszolgálati médiaszolgáltatói közötti szerződések.

Belgiumban az egyes sajtó- és médiaorgánumok szakmai-etikai szabályzatai (statútumai) és a média önszabályozása¹⁷ komoly megalapozással bírnak. Ezek a statútumok a joggyakorlatban is releváns forrásként és jogalapként szolgálnak egyes igények és magatartások megítélésében. A közmédia a választások előtt tervet állít össze a kampány közvetítéséről, kik (jelöltek), mikor, hogyan jelennek meg. Ez a közzétett közvetítési terv aztán akár számon is kérhető.

Belgium közösségeinek erős közszolgálati médiaszolgáltatói vannak abban az értelemben, hogy a kereskedelmi csatornák mellett jelentős hányadot tudhatnak a magukénak a nézettség/

¹¹ https://web.archive.org/web/20061012233408/http://www.diversiteit.be/CNTR/EN/legislation/Racism/leg_negation.htm

¹² <http://www.ilo.org/dyn/travail/docs/2525/Loi%20du%2010%20mai%202007%20tendant%20à%20lutter%20contre%20certaines%20formes%20de%20discrimination.pdf>. A diszkriminációtilalomról átfogóan, forrásokkal és a közösségi jogalkotásra is kiterően l. Belgium: Discrimination on the basis of race and national origin in the provision of goods and services. *Equal Rights Trust*, http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/MicrosoftWord%20-%20Race%20-%20Access%20-%20Legislation%20_Piper_.pdf

¹³ Mediadecreet van 27 maart 2009, angolul elérhető: http://www.vlaamseregulatormedia.be/sites/default/files/act_on_radio_and_television_broadcasting.pdf

¹⁴ Décret coordonné sur les services de médias audiovisuels, 2003. A 2016. évi konszolidált szöveg elérhető: http://www.csa.be/system/documents_files/1440/original/D%C3%A9cret%20SMA%20coordonn%C3%A9%20au%208%20juillet%202016.doc.pdf?1474623093

¹⁵ Décret du 14 juillet 1997 portant statut de la Radio-Télévision belge de la Communauté française (RTBF), http://www.csa.be/system/documents_files/2474/original/PARL_19970714_dcret_rtbf_consolide_20150312.pdf?1426175654

¹⁶ Dekret vom 27. Juni 2005 über den Rundfunk und die Kinovorstellungen, <http://www.medienrat.be/files/Dekret-neu.pdf> (2017-es állapot).

¹⁷ A Flamand Újságírói Tanácsoshoz (Raad voor de Journalistiek, RVDJ) l. <http://www.rvdj.be/node/210>; Eva LIEVENS: Self-Regulatory Bodies for Journalism and Advertising Ethics Report on their Functioning. *IRIS*, 2016-7:1/8., <http://merlin.obs.coe.int/article.php?id=15604>.

hallgatottság tekintetében.¹⁸ A flamand közmédia-szolgáltató a VRT, a francia az RTBF, a német pedig a BRF. A közszolgálati-állami csatornák monopóliumát nemzetközi nyomásra csak az 1980-as években szüntették meg.¹⁹ A médiatulajdonosi szerkezetet tekintve a regionális szinten értelmezhető médiapiac(ok)on viszonylag erős koncentráció létezik, például a flamand napilapiacot két tulajdonos (Mediahuis és De Persgroep) bírja, a francia közösségben pedig a legnagyobb tulajdonos (Rossel Group) 60%-os részesedését követően a második két szereplő 20–20%-on osztozik.²⁰

A belga választási kampányokban a média a versengő pártok számára csak korlátozott felületet tud kínálni. Ezek a felületek ugyan nem elégségesek arra, hogy a közvéleményt vagy az országot (régiókat) áthatóan 'eláraszák', az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) választási riportja szerint is a kampány „látható, de mérsékelt” intenzitású.²¹ A politikai hirdetések szabályozása miatt az elektronikus médiában elsősorban a hírműsorokban, valamint a köztelevíziók által 1. szervezett vitaműsorokban²² és 2. felkínált műsoridőben tudnak megjelenni a pártok. A nyomtatott sajtó által kínált hirdetési felületeket inkább a személyes kampányok, szórólapok, gyűlések egészítik ki.²³

2. Esettanulmányok

2.1. A gyűlöletbeszéd a belga jogrendszerben és politikai diskurzusban

A szövetségi törvényhozás 2007-ben fogadott el egy átfogó csomagot a gyűlöletbeszéd és a rasszizmuson alapuló diszkrimináció elleni hatékonyabb küzdelem érdekében. Ennek elemei voltak az említett 2007. évi antidiszkriminációs törvény, továbbá az 1981. évi rasszizmus elleni

¹⁸ A flamand köztvévé a második legnagyobb szeletet bírja Európában a németországit követően, mintegy 40%-os nézettséggel, a francia a hetedik 22%-kal. A rádiók még ennél is jobb mutatókkal bírnak (flamand 61%, francia 34%). Stanislaw JĘDRZEJSKI: Public service media news consumption across Europe. *Participations*, 2017/2., 506, <http://www.participations.org/Volume%2014/Issue%202/25.pdf>

¹⁹ Karin RAEYMAECKERS et alii: Media Landscapes: Belgium. *European Journalism Center*, http://ejc.net/media_landscapes/belgium

²⁰ Peggy VALCKE – Pieter-Jan OMBELET – Ingrid LAMBRECHT: Media Pluralism Monitor 2016. Monitoring Risks for Media Pluralism in the EU and Beyond. Country Report: Belgium. *Centre for Media Pluralism and Media Freedom* (2017), http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/46788/Belgium_EN.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²¹ Már ami a 2007-es szövetségi választásokat illette, l. OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report i. m. (1. lj.) 14.

²² A flamand köztelevíziós (VRT) politikai és vitaműsorok szerkesztésének tapasztalataihoz a 2009-es helyi és Európai Parlament képviselőinek választása alkalmát tekintve, l. Eva De SMEDT – Kristel VANDENBRANDE: Political Television Formats as Strategic Resources in Achieving Journalists' Roles. In Mats EKSTRÖM – Marianna PATRONA (szerk.): *Talking Politics in Broadcast Media: Cross-Cultural Perspectives on Political Interviewing, Journalism and Accountability*. Amsterdam, John Benjamins, 2011. 75–92. Egy korábbi (2003) választáselemzéshez l. Peter van AELST et alii: Politicians in the News: Media or Party Logic? Media Attention and Electoral Success in the Belgian Election Campaign of 2003. 23 (2) *European Journal of Communication* (2008).

²³ OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report i. m. (1. lj.) 16–18.

törvény módosítása.²⁴ A törvénycsomag (a büntető törvénykönyv 444. cikke) értelmében bűncselekménynek minősül a valamely személy, csoport vagy közösség elleni diszkriminációra, gyűlöletre vagy erőszakra történő nyilvános izgatás valamely védett szempontra tekintettel (faj, szín, vallás, nyelv, állampolgárság, nemzeti vagy etnikai hovatartozás, szexuális orientáció). Egyéb gyűlöletbeszéd-cselekmények is büntethetők a rágalmazás, becsületsértés stb. tényállások szerint.

Az Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia Elleni Bizottságának (ECRI) jelentései a gyűlöletbeszédnek a politikai diskurzusokból való kizárását tekintve az elmúlt évtizedben érzékelhető fejlődésről számolhattak be. E fejlemények között említhetők a rasszista ideológiát terjesztő közszereplők elleni büntetőeljárású fellépések és a párttörvény 1999-ben bevezetett 'kiszáritási' szabályának (15.ter cikk) alkalmazása. Eszerint meg lehet vonni a költségvetési finanszírozás folyósítását attól az egyébként képviselőházi vagy szenátusi mandátumot szerző, így állami támogatásra jogosult párttól, amely ellenséges magatartást tanúsít az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglalt jogokkal és szabadságokkal szemben. A *mainstream* belga pártok ezenkívül egyfajta *cordon sanitaire*-t hoztak létre, elutasítva minden tárgyalást a szélsőséges jobboldali és nacionalista pártokkal – ezzel is ellehetetlenítve a hatalomra kerülésük esélyeit. Egészen konkrétan ez a *Vlaams Belang* párt elleni összefogást jelentette.²⁵

Mindazonáltal az ECRI a rasszista pártokkal kapcsolatos intézkedések hatékonyságát megkérdőjelezi. A szélsőséges politikai formáció 'kiszáritása' az állami támogatási csapok ideiglenes elzárásával nem volt sikeres. A hatékonyságot befolyásolta a törvény által meghatározott szűkös alkalmazási határidő, valamint az Államtanács által adott megszorító értelmezés az emberi jogokkal kapcsolatos „ellenséges” attitűd tartalmát illetően. A *Vlaams Belang* költségvetési támogatásának tárgyában folyó hosszas procedúrát követően – amelybe beletartozott a törvényi szabályozás alkotmánybírói vizsgálata is – az Államtanács úgy ítélte meg, hogy a pártot nem lehet megfosztani az állami forrásoktól.

Noha a párt üzenetei és megnyilvánulásai az Államtanács szerint egyenesen felkavarók és támadónak „valószínűsíthetők” voltak, mégsem lehet azokat az Emberi Jogok Európai Egyezményében (EJEE) biztosított jogok és szabadságok elleni ellenségességnek tekinteni – abban az értelemben, hogy 'nem bátorítottak' egyetlen hatályos jogszabály megsértésére sem. A párt így zavartalanul folytatta nyíltan romaellenes és idegengyűlölő megnyilvánulásokat tartalmazó propagandáját.²⁶ A *cordon sanitaire* egyébként annyit elért, hogy a *Vlaams Belang* mandátumokat veszített mindhárom képviseleti (EU, szövetségi és regionális) szinten, politikusai több esetben más nacionalista erőkhöz csatlakoztak. A flamand nacionalizmus vezető tematikája egyébként

²⁴ A harmadik eleme a csomagnak a nemek közötti hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölését szolgáló törvény volt. L. ECRI Report on Belgium (fifth monitoring cycle), 2014. CRI(2014)1, par. 4., <https://www.coe.int/t/DGHL/MONITORING/ECRI/Country-by-country/Belgium/BEL-CbC-V-2014-001-ENG.pdf>. A 2017-es, a csak részbeni előrelépéseket is üdvözlő *follow-up*: <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Belgium/BEL-IFU-V-2017-005-ENG.pdf>

²⁵ CRI(2014)1, 48. bek.

²⁶ 213879. számú ügy, 2011. június 15-i döntés, l. CRI(2014)1, 49. bek. és 29. j.

nemcsak a külföldiekkel és kisebbségekkel szemben ellenséges, de a Belgiumot alkotó többi közösséggel szemben is. Ez a szövetségi és konzociális megoldásokkal együttélő közösségi államot komoly feszültséggel tölti meg.²⁷

A jog eszköztárát tekintve érdekes lehetőséget kínál a 2007-ben elfogadott antidiszkriminációs és antirasszista törvénycsomag. A gyűlöletbeszédhez kapcsolódóan a rasszizmus és faji diszkrimináció vádjában bűnösnek talált személyek polgári és politikai jogai felfüggesztésének mint mellékbüntetés kiszabásának lehetőségével a belga bíróságok nem egy esetben éltek. A Belgium jogrendszerét vizsgáló emberi jogi jelentések példaként hozzák azt a Termonde-i büntetőbíróság által 2012-ben kiszabott büntetést, amellyel a Vlaams Belang két tagjának politikai jogait 10 évre felfüggesztették (felfüggesztett szabadságvesztés és kemény pénzbírság mellett). Az eset szerint, amikor Sint-Niklaas városának temetőjében több sírt is megrongáltak ismeretlenek, a két párttag olyan cikket jelentetett meg, amelyben hamis módon a 'deviáns kultúrájú' fiatal bevándorlókat vádolták a síremlékek megszenteltetésével.²⁸ A belga jogrendszer által kínált szankciók körüli jogi érvek és esetek közül egy alkotmánybíró-sági és egy strasbourgi esetet tekintünk át részletesebben.

2.1.1. Belgium Alkotmánybírósága a gyűlöletbeszéd büntethetőségéről (17/2009. határozat)²⁹

Az 1981-es antirasszizmus törvény 21. cikkének a 2007-es módosítással kialakított szövegét (amely a faji felsőbbrendűségen és gyűlöleten alapuló eszmék terjesztését bünteti) a Vlaams Belang vitte az Alkotmánybíróság elé az alkotmányban biztosított véleménynyilvánítás szabadságának sérelmére hivatkozva. Az Alkotmánybíróság első körben elvetette azt a több szervezet által megfogalmazott kifogást, miszerint a megkülönböztetés tilalmának kötelezettjei elsősorban az állam és annak hatóságai kell legyenek, és jelen törvény(csomag) túl erős szankciókat helyez kilátásba a horizontális viszonyokra. Az Alkotmánybíróság szerint a hatóságok és a magánszemélyek hasonló helyzetben vannak a (büntető és polgári) jogi szankciókat, valamint a jogorvoslati eljárásokat tekintve.

²⁷ CRI(2014)1, 51. bek. A Vlaams Belang helyét a legnépszerűbb nacionalista párt címen a kormánykoalícióra is képes Nieuw Vlaamse Alliantie vette át. Egyes szerzők ezt a belga multikulturális kísérlet kudarcához is példaként említik, l. Maurice ADAMS: Disabling constitutionalism. Can the politics of the Belgian Constitution be explained? *International Journal of Constitutional Law* (2014).

²⁸ Felmerült, hogy a jogfelfüggesztés legyen 'automatikus' mellékbüntetés ezen tényállások és a náci rezsim második világháború idején elkövetett népirtás tagadásának vagy helyeslésének tényállása kapcsán. CRI(2014)1, 52. bek., illetve Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 9 of the Convention, Sixteenth to Nineteenth Periodic Reports of States Parties due in 2012 of Belgium (2013). CERD/C/BEL, 10–11, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FBEL%2F16-19&Lang=en

²⁹ A határozat általában a 2007-es antidiszkriminációs csomagot vizsgálta, s a felvetett kérdések között szerepelt a gyűlölködő beszéd büntethetősége. A 148 oldalas határozat angol nyelvű összefoglalója elérhető: http://www.const-court.be/cgi/judgments_popup.php?lang=en&ArrestID=2683

A gyűlöletre izgatás és rasszista alapú diszkrimináció, valamint a véleményszabadság kollíziója kapcsán az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy ezen (az alkotmány 19., az EJEE 10. cikke által egyaránt garantált) alapjog érintettsége tény, ám korlátozása nem lépi át az alkotmányos tesztek által megengedett szintet. A Bíróság több esetet citált az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) joggyakorlatából, valamint utalt a nemzetközi jogforrások hálójára, köztük különösen is a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezményre annak alátámasztásaként, hogy a véleményszabadságba több esetben beavatkozó büntetőjogi szabályok egy demokratikus társadalomban szükségesnek mondhatók az EJEE 10. cikk (2) bekezdésének értelmében, mások jó hírnevének és jogainak védelme érdekében. A strasbourgi emberi jogi testet alkalmazva, szükségesnek, a jog által megfelelően előírtnak és arányosnak tartotta a szóba forgó szankciókat a belga Alkotmánybíróság, és megállapította, hogy az antirasszista szabályozás további, a panaszosok által felhozott alapjogokat sem sértett (így a lelkiismereti és vallásszabadságot, az egyesülési szabadságot, a petíciós jogot, valamint a kulturális és szociális fejlődéshez való jogot sem).

2.1.2. *A Féret v. Belgium ügy (2009)*

A véleménynyilvánításnak nemcsak a tartalma, de a kontextusa is – ti. hogy választási kampányban valósult meg – releváns szempontként szerepelt a következő ügy megítélésében, amely a belga választási kampányokból fakadt, és arról a strasbourgi emberi jogi bíróság is határozatot hozott.³⁰ A véleménynyilvánítás szabadságával, az Egyezmény 10. cikkének megsértésével kapcsolatos ügyben a Front National nevű párt vezetője,³¹ Daniel Féret a belga bíróságok által bűnösnek találtatott nagy nyilvánosság előtti rasszizmus, gyűlöletre uszítás és diszkrimináció vádjában. Kampányanyagai olyan kijelentéseket tartalmaztak, mint hogy „meg kell állítani a kormány 'pszeudo-integrációs' politikáját”, „a világon Belgiumban a legkönnyebb honosítani a bevándorlókat”, „korlátozni kell a bevándorlók beilleszkedéséért és hízlalásáért tevékenkedő szociokulturális egyesületeket”, „így megmentve népünket a hódító iszlám jelentette kockázattól”; továbbá egyes karikatúrákat (pl. iszlamofób „kuszakusz klán” ábrázolással) is közzétett, hasonló üzenetekkel. A nevezett tényállásokat választási kampányban terjesztett szórólappal követte el elsősorban, 1999 és 2001 között.

A Front National szórólappjai és plakátjai miatt magánszemélyek és egyesületek tettek panaszt, gyűlöletre, diszkriminációra és erőszakra uszítás miatt, az 1981-ben elfogadott és a rasszizmusból és idegengyűlöletből fakadó cselekményeket és kifejezéseket büntetni rendelő törvény alapján. Féret a párt kiadványainak szerkesztője és Belgium Képviselőházának tagja volt ebben az időben, mindazonáltal mentelmi jogát 2002-ben a Ház felfüggesztette a legfőbb

³⁰ Féret v. Belgium, Application no. 15615/07, 2009. július 16-i ítélet, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93626>; összefoglalók elérhetők: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2009/8/article1.en.html> és KOLTAY András (szerk.): *A gyűlöletbeszéd korlátozása Magyarországon*. Budapest, CompLex, 2013. 242–243.

³¹ Pascal DELWIT: The Belgian National Front and the question of power. In Pascal DELWIT – Philippe POIRIER (szerk.): *The Extreme Right Parties and power in Europe*. Brüsszel, Université de Bruxelles, 2007. 141–166.

ügyész indítványára. A büntetőeljárás Féret ellen mint a Front National jogsértő – és egyébként az interneten a párt és Féret honlapjain is közzétett – kiadványainak szerzője és szerkesztője ellen indult.

A brüsszeli fellebbviteli bíróság 2006-ban úgy határozott, hogy a szóban forgó jogsértő magatartás nem tartozott Féret parlamenti képviselői munkája körébe,³² és a szórólapok, kampányanyagok olyan szövegrészeket tartalmaztak, amelyek egyértelmű és szándékos diszkriminációra, szegregációra és gyűlöletre uszítást valósítottak meg faji, bőrszín, nemzeti vagy etnikai eredet alapján. A bíróság a pártvezetőt a bevándorlók integrációjával kapcsolatos 250 óra időtartamú (egyébként 10 hónapi szabadságvesztésre is átváltható) közmunkára ítélte. Eltiltotta továbbá 10 évre a közügyektől és a passzív választójogtól is, és a perben álló magánfelek mind-egyike számára 1 euró megfizetésére is kötelezte.

Féret az Egyezmény 10. cikkére hivatkozván azt állította az EJEB-hez benyújtott kérelmében, hogy pártja kampányanyagainak tartalma miatti elítélése a politikai véleménynyilvánítási szabadságának rendkívüli mértékű korlátozását jelentette. A Bíróság nem értett egyet a felvetéssel, mivel úgy tekintette, hogy a belga hatóságok által alkalmazott szankció a jog által kellően pontosan előírt formában létezett, és szükséges is volt egy demokratikus társadalomban a közrend és mások jó hírnevének és jogainak védelme érdekében – így tehát megfelelt a 10. cikk (2) bekezdés szerinti elvárásoknak. A Bíróság megítélése szerint a szóban forgó kampányszórólapok a bevándorlókat bűnöző gondolkodásúaknak mutatták be, akik a belgiumi tartózkodásukból származó segélyek és előnyök kiaknázására törekednek, valamint ezen kiadványok igyekeztek nevetség tárgyává tenni a bevándorlókat. Mindez azon *elkerülhetetlen kockázattal* járt, hogy különösen a közvélemény kevésbé tájékozott tagjai körében az idegenekkel kapcsolatos negatív érzelmek törnek fel: bizalmatlanság, elutasítás vagy éppen gyűlölet.

A Bíróság mindamellert, hogy elismerte, a választott képviselők szólásszabadságának védelme mellett súlyos érvek szólnak, a politikusok esetében azonban különösen elvárható az is, hogy nyilvános beszédekben ne szítsák az intoleranciát. A *kampány kontextusa* adott esetben pedig még azzal a körülménnyel is járt, hogy *felerősítette* a rasszista és xenofób beszéd hatását. A faji megkülönböztetés hangoztatása a társadalmi feszültségek növekedését és a demokratikus intézményekbe vetett bizalom megrendülését eredményezhette az EJEB szerint. Így a belga bíróság döntését igazolta, hogy a bevándorló közösség jogainak védelme társadalmi szükségletként mutatkozott, a rasszista beszédet nem védte meg a választási kampány kontextusa. (A kiszabott közügyektől való eltiltás mint szankció pedig még annak az elvárásnak is megfelelt, hogy lehetőség szerint kerüljék a nemzeti hatóságok a büntetőeljárását.) Az EJEB tehát megállapította, hogy Belgium nem sértette meg Féret 10. cikk által biztosított vélemény szabadságát.

A Bíróság döntése szűk többségen nyugodott (4 : 3), és a három különvéleményen levő bíró (Sajó András, Nona Tsotsoria, Vladimiro Zagrebelsky) tanulságos indokaival erősen kritizálta a döntés érvelését. „Attól tartunk, hogy a szólásszabadságot fel kell áldozni a megkülönböztetésmentesség politikájának oltárán, olyan módszerek alkalmazásával, amelyek kényszerítő ok nélkül korlátozzák az Egyezmény által garantált alapvető jogokat.” Szerintük a szóban forgó

³² 2004-ben, miközben eljárást folyt ellene, Féret ismét képviselői mandátumot szerzett a francia közösségi parlamentben, így mentelmi jogának ismételt felfüggesztésére is szükség volt.

szórólapokat éppen *a választási kampányokban jellemző éles politikai viták védelme* alapján kellett volna megítélni. Véleményük szerint a kampányszövegek tartalmilag nem valósítottak meg erőszakra uszítást, sem konkrét diszkriminatív intézkedést nem ajánlottak, általában inkább a kormányhoz intézett homályos politikai javaslatokat foglaltak magukban.

A több évből összegyűjtött kijelentéseknek szerintük a Bíróság el nem fogadható módszerrel átfogó üzenetet tulajdonított, noha Féret egyes kijelentései nem tekinthetők 'rasszistának'. A különvélemény úgy érvel, hogy a véleménynyilvánítással szembeni büntető szankciók csak akkor fogadhatók el egy demokratikus társadalomban, ha az közvetlenül erőszakra vagy diszkriminációra uszít. A kampányszórólapok által okozott felbujtás vagy megkülönböztetés elkerülhetetlensége nem volt bizonyított. Márpedig a mások jogaira gyakorolt *lehetséges* hatás nem elegendő az emberi jogok korlátozásához; a lehetséges negatív hatás nem igazolhatja a véleményszabadságba való ilyen erős beavatkozást.

A különvéleményen levők elismerték azt a veszélyes hatást, amelyet a vizsgálishoz hasonló diskurzusokkal az intoleráns politikai mozgalmak és pártok tesznek a békés társadalmi együttélésre és a demokráciára. De szerintük ezzel szemben a „militáns demokrácia” önvédő mechanizmusának kell fellépnie: annak normái viszont a pártok tevékenységével kapcsolatosak, nem pedig az egyének politikai szabadságjogával. A szóban forgó pártot márpedig Belgiumban nem tiltották be ezen üzenetei miatt. A különvéleményen levők végül a belga bíróság által megállapított büntetést egyben aránytalannak is tartották (a 10 éves közügyektől eltiltás egy 60 éves személy esetében tulajdonképpen életfogytig tartó szankció). A Bíróság többségi érvelésében a gyűlöletbeszéd tesztjének sajátos fordulatát hozta, amennyiben mind a választási kampány általi magasabb védelmet elutasította, mind pedig az izgatást megvalósító beszédek közösségre és egyéni jogokra gyakorolt *lehetséges* hatását is elfogadta legitim korlátozási okként. A döntésre hivatkozás és e 'puhább' teszt egyébként visszatért az EJEB gyakorlatában a későbbiekben is.³³

2.2. A fizetett politikai hirdetések tilalma

A belga szövetségi törvényhozás a kampányköltségek csökkentése érdekében és az elektronikus média szavazókra gyakorolt hatásától tartva tilalmat vezetett be a politikai pártok hirdetéseire a televízióban és rádióban, valamint részben az interneten. Ez a korlátozás nem vonatkozott a nyomtatott sajtóra. A szövetségi, kampányköltségekre irányadó törvényhozás mellett azonban, mint láttuk, a médiaszabályozás a közösségek hatáskörében van, és a politikai hirdetések terén megalkotott flamand és francia közösségi rendelkezések zavarok forrásaivá váltak.³⁴

³³ L. pl. *Vejdeland and Others v. Sweden*, Application no. 1813/07, 2012. február 9-i ítélet, 55. bek. szerint a gyűlöletkeltés nem szükségszerűen foglal magában erőszakra vagy bűncselekmények elkövetésére való felhívást. A társadalom egy csoportjának sértegetése, nevetség tárgyává tétele vagy rágalmazása útján történő személy elleni támadások elégséges alapot adhatnak ahhoz, hogy a hatóságok a felelőtlenül gyakorolt véleményszabadsággal szemben a rasszizmus elleni harcot részesítsék előnyben.

³⁴ Bart Van BESSEN: Advertising for Political Parties in Belgian Media: Is it Legal or not? Federal Belgian Law on Political Advertising. *Newmedia-law.com*, 2013. június 27., <http://www.newmedia-law.com/news/advertising-for-political-parties-in-belgian-media-is-it-legal-or-not/>

A kampányköltségek korlátozásáról szóló szövetségi törvény általános tilalmat vezetett be a politikai hirdetések kampányidőszakban való közzétételére az audiovizuális médiaszolgáltatókban, a mozikban és az interneten. Az 1989. évi törvény 4. és 5. cikkei értelmében a szövetségi parlament képviselőinek választását megelőző három hónapban a politikai pártok nem tehetnek közzé politikai hirdetéseket a rádióban, televízióban és filmszínházakban, és nem terjeszthetnek fizetett hirdetésként politikai üzeneteket az interneten sem ebben az időszakban (így például a Facebook vagy a Google hirdetési sávjában sem).³⁵ Hasonló szabályokat kell alkalmazni Belgiumban az Európai Parlament, a flamand parlament, a vallon parlament, a Brüsszel központi régió, valamint a német nyelvi közösség parlamentjei választása tekintetében is.

Mіндеzen szövetségi rendelkezések mellett Belgium közösségei külön jogi szabályozást fogadtak el a politikai reklámok tárgyában. A flamand közösség joga 2009 óta ugyan kifejezetten megengedi a politikai hirdetések sugárzását a flamand televízióban és rádióban,³⁶ de immár az a fenntartással, hogy a választások előtti három hónapban a kampányköltségekről szóló korlátok érvényesülhetnek (nyilván a szövetségi törvényre utalóan). Az ezt követő helyzetben némi bizonytalanságot sugall, hogy az állam melyik szintjének hatásköre a politikai reklámok szabályozása. A szabályozási szintek és a közvetett utalások összevetésével azt lehet megállapítani, hogy a kampányidőszakban a szövetségi korlátozó törvény érvényes (tulajdonképpen a flamand közösségben is), míg kampányidőszakon kívül a politikai hirdetések engedélyezettek.

A politikai hirdetések flamand médiatörvényi szabályozásának változása a tilalomtól az engedélyezésig a 2009-es új médiatörvényhez és konkrétan a strasbourgi emberi jogi bíróságnak a 2008 decemberében a *TV Väst SA and Rogaland Pensjonistparti v. Norway* ügyben hozott döntéséhez köthető.³⁷ A strasbourgi bíróság e döntésének a flamand jogalkotót meggyőző indokolása szerint a politikai hirdetések tilalmát igazoló érvek – a politikai viták minőségének védelme, a pluralizmus biztosítása, a médiaszolgáltatók függetlenségének védelme a politikai pártoktól, az erős pénzügyi csoportok reklámozási időhöz jutási előnyének megelőzése – relevánsak, ámde nem elégségesek a fizetett politikai hirdetések teljes tilalmának alátámasztására. Ez a tilalom (mint épp az adott esetben) az EJEB szerint azt a lehetőséget zárja el a kisebb pártoktól, hogy a médiában legalább így megjelenhessenek a választók előtt, ha már a hírműsorokba szinte sohasem kerülnek be. Így a Bíróság szerint a tilalmak egyes formái fenntarthatók, de azoknak bizonyos rugalmasságot kell mutatnia a kisebb pártok vagy speciális társadalmi csoportok számára.

Az új médiatörvény tehát a médiaszolgáltatók számára lehetővé tette, hogy fizetett hirdetési felületet kínáljanak a politikusoknak és politikai pártoknak kampányidőszakban. 2010-ig a

³⁵ A törvény 4. cikke értelmében az időközi vagy rendkívüli választások esetében ez az időszak a választások időpontjának kitűzésétől a választás napjáig tart.

³⁶ FLBA 49. cikk.

³⁷ Megjegyezhető, hogy míg a szövetségi törvény a politikai pártokat tiltja el a politikai hirdetések közzétételétől, addig a flamand médiatörvény a médiaszolgáltatóknak tiltotta meg a fizetett hirdetések sugárzását. Dirk VOORHOOF: On the Road to Political Advertising on Radio and Television? *IRIS*, 2009-4:6/6, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2009/4/article6.en.html>

francia közösség joga általánosan tiltotta a politikai hirdetéseket, kampányidőszakban és azon kívül is.³⁸ A Belga Szövetségi Alkotmánybíróság azonban ezt az általános tilalmat a véleményszabadság indokolatlan korlátozásának tekintette, és megsemmisítette a szabályozást.³⁹

A politikai pártok és a munkaadói vagy munkavállalói érdekképviseleti szervek hirdetési lehetőségeit tiltó francia közösségi szabályt több médiaszolgáltató vitte az Alkotmánybíróság elé, panaszolván az alkotmányban és az EJEE-ben biztosított véleményszabadság sérelmét, valamint más médiatípusokkal szemben hátrányosan megkülönböztetve érezték magukat. A Bíróság azon az alapon vizsgálta az ügyet, hogy a szabályozás beavatkozása a véleményszabadságba, amelyet első körben igazolhat, hogy egyrészt nem diszkriminált különféle politikai nézetek között, másrészt pedig a polgároknak joguk van a kiegyensúlyozott politikai tájékoztatáshoz. (A korábbi strasbourgi emberi jogi bírósági döntésekből hivatkozott a *VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, valamint a *TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norway* ügyekre.)

Az Alkotmánybíróság számára szükségesnek mutatkozott annak igazolása, hogy a kifogásolt szabályozás megfelelő indokokkal alátámasztott-e. A jogalkotó a Bíróság szerint a véleményszabadság korlátozásának adott kérdésében csak csekély mérlegelési szabadsággal bírt (*margin of discretion*), lévén ez a szabadság a közügyekről szóló viták védelme alatt áll, akkor is, ha hirdetések formájában jelenik meg. A pártok hirdetési lehetőségeinek vizsgálatakor nagyon alapos és szigorú vizsgálatot tartott indokoltnak, akárcsak az EJEB (l. *TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norway*, § 64). A Bíróság egyszerűen nem tartotta megállapíthatónak, hogy a politikai pártok és jelöltek politikai reklámjainak, valamint az egyes pártok és jelöltek érdekében a televízióban vagy rádióban politikai hirdetésekkel fellépő más személyek számára állított korlátozó tilalom megfelelően és észszerűen indokolt lett volna.

A szóban forgó, párthirdetményekre irányadó tiltás ugyanis a megítélése szerint teljes és állandó hatással bírt, s nem korlátozódott a választási kampányok időszakára. Éppen ezen állandó és abszolút jellege miatt a korlátozáshoz észszerű indok nem fűződhetett, ugyanis teljességgel elzárhatott társadalmi csoportokat attól a lehetőségtől (egy alapvető fontosságú eszközhöz, a médiához való hozzáféréstől), hogy a közvélemény számára ismertté váljon álláspontjuk valamely közérdekű ügyben.

Az audiovizuális médiát köti ugyanakkor a semlegesség elve is, s nem tehetnek hátrányos megkülönböztetést politikai, szociális, kulturális vagy más társadalmi tényező alapján. Mind a flamand, mind a francia közösség joga előírja a pluralizmus iránti tiszteletet minden állami és magán médiaszolgáltatónak, bármely – helyi, regionális vagy országos – szinten sugároznak is.⁴⁰ A műsorszolgáltatók különösen kampányidőszakban kötelesek minden pártot és jelöltet egyenlően kezelni. A gyakorlatban a hírműsorok *fair* szerkesztésén túl valósul meg, hogy minden párt számára, a választói támogatottságának megfelelően, műsoridőt biztosítanak. Az ingyenes műsoridő biztosításának kérdéseit a következő pontban tekintjük át.

A nyomtatott média Belgiumban közölheti a politikai pártok és a jelöltek fizetett hirdetéseit. A lapok általában saját státútumokban fektetik le azokat az elvi kérdéseket, amelyek a poli-

³⁸ FRBA 27.bis cikk.

³⁹ 161/2010. hat. (2010. december 22.), http://www.const-court.be/cgi/judgments_popup.php?lang=en&ArrestID=3040

⁴⁰ FRBA 9. cikk; FLBA 29. cikk.

tikai pluralizmus és a választási kampányról való tudósításuk tekintetében irányadók. A korábbi választásokon az újságok némelyike éppen ezen státútumára hivatkozva megtagadta egyes pártok hirdetéseinek közzétételét. A Bíróság az ezzel kapcsolatos panaszra válaszul megállapította, hogy az újságoknak joguk van azon pártok hirdetéseit visszautasítani, amelyek céljai ellentétesek a szerkesztői alapelvekkel és az újság státútumával. Kereskedelmi megfontolások nem szolgáltathatnak okot a visszautasításra. Ennek következtében 2007-ben csak két lapot (*Gazet van Antwerpen* és *Metro*) köteleztek párthirdetés közzétételére.⁴¹

2.3. Hozzáférés a közszolgálati televízió műsoraihoz és műsoridejéhez

2.3.1. A politikai pártok és jelöltek számára biztosított ingyenes műsoridő

A flamand állami közszolgálati médiaszolgáltató (VRT) számára a régi médiatörvény előírta (29–30. §), hogy köteles a választásokat megelőző két hónapban a rádióban és a televízióban műsoridőt biztosítani a flamand parlamentben képvisellel rendelkező politikai pártoknak. Ezen műsoridő felét a flamand parlamentben való képviseleti arány szerint osztják szét a pártok között, míg az idő másik feléből egyenlően részesülnek a pártok. Az új törvény viszont nem rendelkezik erről a kötelezettségről, így a kampányok médiamegjelenése tulajdonképpen a médiaszolgáltatók belső szabályzatai és szakmai irányelvei alapján valósul meg.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet választási megfigyelői szerint a belga pártok meglehetősen bíznak a közszolgálati csatornák ezen gyakorlatában,⁴² azzal együtt, hogy részben kifogásolták a kampányszabályozás hiányát, hiszen ez a jogorvoslatok tekintetében is nehézséget okoz. A 2007-ben dokumentált gyakorlat szerint a politikai pártok számára a VRT és az RBTF is a választás napja előtti hetekben 2-3 perces ingyenes műsorblokkokat (*tribunes*) ajánlott fel, amelyek számát a korábbi választási eredmény határozta meg. Bár nem mindig pontosan, de a két közmédiá hírműsoraiban hasonló 'kvóta' szerint szerephettek a pártok a kampányban. A 2007-es kampányban elsősorban a Vlaams Belang és a Front National pártok panaszolták a médiahozzáférésben való hátrányos megkülönböztetésüket.⁴³

Ezt az ingyenes műsoridőt a szakirodalom szerint egyfajta kompenzációnak fogták fel a fizetett politikai hirdetések tilalmával szemben. Kézenfekvő kritika lehet ezzel a gyakorlattal szemben, az EJEB említett döntése nyomán és az Egyezmény 10. cikke alapján, hogy az nem biztosít lehetőséget a kis vagy újonnan megjelent politikai pártoknak, amelyek még nem rendelkeznek parlamenti képvisellel, és nagyon kis esélyük van megjelenni a tudósításokban. A 2007-es gyakorlat szerint a francia közmédiá adott némi szűk időkeretet a parlamenti képvisellel nem rendelkező pártoknak is (az általuk indított jelöltek száma alapján).⁴⁴

⁴¹ OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report i. m. (1. lj.) 14 és 18.

⁴² OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report i. m. (1. lj.) 11.

⁴³ OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report i. m. (1. lj.) 14. Azt ajánlották az EBESZ megfigyelői, hogy mind az elektronikus médiaszolgáltatók, mind pedig a nyomtatott sajtótermékek szerkesztőségei tegyék közzé belső szabályzataikat és a választási kampányok közvetítésével kapcsolatos tervüket.

⁴⁴ OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report i. m. (1. lj.) 17.

2.3.2. *A Frank Vanhecke v. NV VRT ügy (2007–2009)*

A flamand médiahatóság 2007-ben megállapította,⁴⁵ hogy a közszolgálati televíziós műsor-szolgáltató megsértette a médiatörvény (*Decreten betreffende de radio-omroep en de televisie – Mediadecreet*) 111.bis cikk (1)–(2) bekezdéseit, amely cikk a flamand közösségben minden műsor-szolgáltatót arra kötelezett, hogy hírműsoraiban tartsa tiszteletben az ideológiai és eszmei elfogulatlanságot, továbbá úgy rendelkezett, hogy kerülni kell az ideológiák és más eszmék közötti hátrányos megkülönböztetést.⁴⁶ Mindezen elvek mellett és azokon túl, a VRT kötelezett arra is, hogy hozzájáruljon a független, objektív és plurális vélemények flandriai piacához, és hogy vezető szerepet játsszon a tájékoztatás területén [6. cikk (2) bek.].

A 2007. júniusi szövetségi választások előtti hetekben és napokban a VRT különböző formában televíziós vitákat szervezett az összes parlamentben képvisellel rendelkező párt politikusaik részvételével.⁴⁷ Ezek között volt két vitaalkalom (egy májusban és egy júniusban), amelyeket úgy szerveztek és hirdettek meg, mint a lehetséges flamand miniszterelnökök vitáját, és amelyekre a flamand Kereszténydemokrata Párt (CD&V), a Liberális Párt (VLD) és a Szocialista Párt (SPA) vezetőit hívták meg (Yves Leterme, Johan Vande Lanotte és Guy Verhofstadt, mind a pártjuk választási listájának első helyén álló jelöltek), a flamand nacionalista jobboldal Vlaams Belang *pártjának* vezetőjét viszont nem.

Az ezzel kapcsolatos panaszra a VRT úgy válaszolt, hogy értelmezése szerint a pártatlanság követelménye és a diszkrimináció tilalma nem foglalja magában azt, hogy minden politikai pártnak képviseltetve kellene lennie minden műsorban, valamint a Vlaams Belang vezetőjét nem lehet jövőbeni lehetséges miniszterelnöknek tekinteni. A szerkesztői döntés 'szakmai' indokaként hozta még fel, hogy választása szerint a más médiatermékek által potenciális kormányfőnek tekintett személyeket kívánta a vitában szerepeltetni. Továbbá mivel a belgiumi politikai pártok megegyezése révén létrejött egyfajta *cordon sanitaire* a Vlaams Belang körül – mindenki kizárta ugyanis a jövőbeni lehetséges együttműködést a szélsőséges párttal –, annak kormányra kerülése tulajdonképpen esélytelennek volt tekinthető, így tehát elnöke sem volt potenciális kormányfőjelölt.

Frank Vanhecke, a Vlaams Belang elnöke és választási listájának vezető jelöltje a VRM pártatlanságért és kisebbségvédelemért felelős kamarájához, a szerkesztői függetlenség, pártatlanság és diszkrimináció kérdésében hatáskörrel rendelkező szervéhez fordult panasszal.

A médiahatóság álláspontja szerint a VRT nem teheti meg, hogy nem adekvát felfogásával átértelmezi a választásokat, annak természetét úgy bemutatva, mintha az teljesen perszonalizált volna. A hatóság érvei szerint ugyanis a belgiumi választások nem a miniszterelnök megválasztásáról szólnak, hanem a törvényhozási képviselőről. A belga választási rendszert nem lehet úgy bemutatni, mintha a kormányfő közvetlen választásáról szólna.

⁴⁵ Peggy VALCKE – Eva LIEVENS: *Media Law in Belgium*. Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, 2011. 95.

⁴⁶ A 2009-es új médiatörvény 39. cikke fenntartotta ezt az alapvető rendelkezést.

⁴⁷ Vlaamse Regulator voor de Media, Kamer voor Onpartijdigheid en Bescherming van Minderjarigen, F. Vanhecke t. NV VRT, Beslissing nr. 2007/32, 26 June 2007. L. Dirk VOORHOOF: Public Broadcaster VRT Admonished for Discriminating against a Political Party. *IRIS*, 2007-8:7/11.

A szóban forgó, csak bizonyos miniszterelnök-jelöltek részvételével zajló televíziós vita megszervezésével a közszolgálati csatorna olyan megkülönböztetést tett személyek között, amely nem volt objektív és indokolt. Ez a megkülönböztetés oda vezetett, hogy nem engedték a vitában részt venni az egyik politikai szerveződés vezetőjét, ezáltal pedig a VRT nem tett eleget azon kötelezettségének, hogy objektív és plurális módon járuljon hozzá a flamand közönség politikai vitáihoz, valamint hogy kerülje a hátrányos megkülönböztetést. A médiatörvény 111.bis cikkének megsértése miatt a VRM figyelmeztetés szankcióban részesítette a köztelevíziót.

A VRT az Államtanácshoz (Raad van State) fordult kifogásával a döntés ellen, fenntartva korábbi érveit, és a médiatörvény hivatkozott rendelkezésének értelmezésébe bocsátkozva.⁴⁸ Az elfogulatlanság, diszkriminációtilalom és pártatlanság törvényi követelménye a köztelevízió szerint a programkínálat általános áttekintése alapján ítéendő meg ('kollektív objektivitásként'), nem pedig műsorról műsorra ('egyedi objektivitás'). Mivel ugyanakkor a Vlaams Belang megannyi más VRT-műsorban megkapta a lehetőséget, hogy szerepeljen, nem igazán lehet azt állítani, hogy hátrányos megkülönböztetés áldozata lett volna. Noha ezt az érvelést elfogadta az Államtanács, a kérdés megítélésének további *kontextusát* is kiemelte. A két szóban forgó vita-műsor különös jelentőséggel bírt az adott időszakban, mivel a *választási kampányról* szóló tudósítások, tájékoztatás felhevült állapotában sajátos funkciót tölthettek be.

Mindkét vita, a tartalmuk, a meghívott résztvevők és a közvetítés időszakának sajátosságai miatt meglehetősen más megítélés alá esett a többi, a választásokról tájékoztató műsorhoz képest. Ezen sajátosságok alapján a médiahatóság megalapozottan vizsgálta a VRT objektivitását a többi hírműsóra való tekintet nélkül. A meghívottak körét ugyan a VRT nem a saját szerkesztőségének politikai meggyőződése alapján, hanem más médiumok megítélésére alapozva alakította ki, az Államtanács szerint ez különösen felveti a politikai és világnézeti elfogultság veszélyét – lévén a „más médiumok” itt lényegében a nyomtatott sajtót jelentették elsősorban, azok pedig nem címzettjei a médiatörvény 111.bis cikkének, ily módon nem kifogásolható, ha pártosak vagy világnézetiileg elfogultak.

Végül a VRT hivatkozott az EJEE 10. cikkének megsértésére is. Megállapította, hogy a flamand hatóság érvelésével megtiltott egy konkrét vitaformát, amely olyan személyek közötti vita, akiket általában a legfontosabb jelöltként tartanak számon a következő kormány vezetésére. A hatóság a köztvényt szerint nem bizonyította, hogy az ilyen tilalom szükséges volna egy demokratikus társadalomban, amint azt az EJEE 10. cikk (2) bekezdése előírja. A VRT ráadásul aggodalmát is kifejezte a médiahatóság döntésének homályossága miatt, mert az szerinte további *chilling effect*hez vezet.

Az Államtanács vitatta és elvetette ezt az érvet azzal, hogy a szabályozó semmilyen módon nem tiltotta meg a kormány jövőbeli megalakulásáról szóló nyilvános viták szervezését. A VRT mint közszolgálati csatorna nem hivatkozhat a szólásszabadsághoz való jogra annak érdekében, hogy figyelmen kívül hagyhassa a médiatörvény 111.bis cikkében megfogalmazott pártatlanság

⁴⁸ A 2009-es új médiaszabályozás egyébként átvette ezt a szabályt a 39. cikkében.

és megkülönböztetésmentesség kötelezettségét. Éppen e kötelezettségek betartása szükséges egy demokratikus társadalomban mások jogainak védelme érdekében, és ezért a flamand jogalkotó megalapozottan kérheti számon azokat a médiaszolgáltatóktól.⁴⁹

2.3.3. *A kormányzat hirdetései a közmédiában*

A fizetett politikai hirdetési korlátozások mellett meg kell említeni még a kormány hirdetési lehetőségeit és azok korlátait. Alább a flamand médiatörvény szabályait tekintjük át.⁵⁰ A flamand médiatörvény (FLBA) 34. cikke értelmében a közmédia (VRT) havonta legfeljebb 15 perc műsoridőben kell hogy sugározzon a flamand parlamenttől, a flamand kormánytól, a kormány minisztereitől vagy államtitkáraitól, illetve a Brüsszel főváros régió kormányától (és annak tagjaitól) származó hirdetéseket. Az ilyen hirdetések nyomban a hírműsorok után kell hogy közvetítésre kerüljenek, és egy adott tartalmú hirdetést csak egyszer lehet sugározni. A hirdetésekkel kapcsolatos tartalmi elvárás (előírás), hogy azok a flamand lakosság közügyekkel kapcsolatos tájékoztatását szolgálják. Semmilyen felelősséggel nem tartozik a VRT az ilyen hirdetésekért. A flamand kormány meghatározhatja a hirdetések egyes szabályait, de azoknak világosan elkülöníthetőknek kell lenniük (az elején és a végén világosan közölni kell, hogy ki a hirdető), és nem vethetik fel a lehetőségét sem annak, hogy a VRT saját programjaival összekeverjék. A hirdetményekkel kapcsolatos költségeket a megrendelő kormányzat viseli.

Fontos kampányidőszakra vonatkozó szabály, hogy bizonyos – az igazgató által igazolt – rendkívüli esetek kivételével a regionális, a helyhatósági, az országos és az európai parlamenti választásokat megelőző 2 hónapban fel kell függeszteni a kormányzati hirdetéseket. Ezekben az esetekben sem tartalmazhatja a közlemény egyetlen flamand kormánytag, államtitkár vagy képviselő nevét sem (s nem is utalhat rá), és tisztán tényszerűnek kell maradnia. Ezek a szabályok a kormányzati propaganda praktikus korlátozását valósítják meg.

2.4. Az újságírók hozzáférése a szövetségi parlament üléseihöz

A belga alkotmány 47. cikke biztosítja, hogy a szövetségi törvényhozás kamaráinak ülései nyilvánosak. Ennek a részletes szabályait a Házsabályban,⁵¹ valamint az annak alapján, a média képviselőivel egyeztetve megalkotott hozzáférési (vagy inkább a média képviselőinek magatar-

⁴⁹ Hannes CANNIE: Council of State Confirms Conviction of Public Broadcaster for Discrimination of Political Party. *IRIS*, 2009-8:7/7. A szóban forgó határozatok forrásai: Frank Vanhecke v. NV VRT, Application no. 2007/032, 2007. június 26-i ítélet; Raad van State, No 194.650, : 2009. június 25., <http://merlin.obs.coe.int/redirect.php?id=11797>

⁵⁰ Köszönettel tartozom Stefaan Walgrave professzornak (Antwerpeni Egyetem) a flamand kampányokkal kapcsolatos tájékoztatásáért. A szóban forgó törvényi szabályozás (is) visszaköszön a gyakorlatban, a kormány tiszteletben tartja a hirdetéseivel kapcsolatos jogszabályi korlátozásokat.

⁵¹ http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/reglement/reglementE.pdf

tási kódexének nevezhető) szabályzatban találjuk.⁵² A pártok és politikai viták médiában való megjelenésének szabályait tekintve, tanulságosnak tartjuk a belga parlamenti tudósítási gyakorlat – itt csak a szövetségi szintre szorítkozó – bemutatását.

A képviselőház plenáris üléseinek galérianyilvánosságáról a rendészeti jogkörök tekintetében a Hárszabály 174–176. cikkei szólnak, míg az állandó és ideiglenes bizottsági ülések hasonló nyilvánosságát a 31. cikk – utalva a plenáris rendészeti szabályok értelemszerű alkalmazására is – rendeli el. A képviselőház rendjének fenntartása magának a Háznak a feladat- és hatásköre, amelyet annak nevében a Házelnök gyakorol megfelelő utasítások adásával. A Háshoz nem tartozó személyek semmilyen indokkal sem léphetnek be arra a területre, ahol a parlamenti képviselők tanácskozásra gyűltek (ez a plenáris terem üléssorait jelenti).

A parlamenti épületek területére csak személyazonosítással és biztonsági ellenőrzés mellett lehet belépni, s a külsősöknek a benntartózkodásuk során folyamatosan felismerhetőnek kell lenniük (kitűzővel stb.). A galérián elhelyezkedők az intézmény méltóságát nem sértő öltözkömben jelenhetnek meg, az ülés folyamán mindvégig ülve és csendben kell maradniuk, tartózkodni kötelesek bármilyen reakciótól. A tetszés, illetve nemtetszés kinyilvánításának mindenféle formája természetesen tilos. A felfordulást okozó személyeket azonnal eltávolítják, és átadják az illetékes hatóságoknak.

A média képviselői által a Képviselőházban és a Szenátusban (Palais de la Nation) köveendő szabályzat elvi szinten leírja, hogy a parlamenti képviselők mandátumukat szabadon és megfelelő körülmények között kell, hogy gyakorolhassák, a parlament két kamarájának vezetése ugyanakkor elismeri a média lényeges szerepét a parlamenti munkának a nyilvánosság számára megismerhetővé tételében. Ebből kifolyólag állapotok meg a média képviselőivel az ebben a körben betartandó szabályokban. A belga szövetségi törvényhozásban nem szükséges külön engedély a plenáris ülések során és a bizottsági üléseken történő általános tájékozódáshoz. A szórakoztató műsorok számára történő felvételek általában nem engedélyezettek (de azt kérelmezni lehet a sajtószolgálatoknál).

Az akkreditált újságírók automatikusan belépéssel rendelkeznek a Képviselőház és a Szenátus munkaideje alatt. A belépőjük szigorúan személyre szól, és azt folyamatosan jól látható helyen kötelesek viselni. Kötelesek legkésőbb a testület munkaidejének lejárta után egy órával elhagyni az épületet, kivéve amennyiben a sajtószolgálat előzetesen engedélyezte részükre a tovább maradáást. Technikai támogatásként jogosultak 12 hónapig érvényes wifi hozzáférést biztosító jelszóra, valamint a felszíni parkolóban fenntartott parkolóhelyeket is igénybe vehetik. Az akkreditáció feltétele a sajtó- vagy engedélyezett fotós igazolvány, valamint a főszerkesztő vagy a csatorna technikai vezetőjének ajánlása. Az akkreditált újságírók száma testületenként korlátozott, a belgiumi belföldi folyóiratok, belföldi rádiók és tévéadók politikai műsorai médiumonként legfeljebb két akkreditációt kapnak, míg a regionális televíziók csatornánként egyet, amely biztosítja a parlamenti munka rendszeres közvetítését.

⁵² Kelt 2015. április 14-én. Köszönettel tartozom a Belga Képviselőház hivatalának és munkatársainak, Jan Deltournak és Filip van Kerckhovennek a tájékoztatásért és a szabályozási források elérhetővé tételéért, valamint Bárdics Annának a fordításban nyújtott segítségéért.

Az akkreditációval nem rendelkező újságírók, fotósok és eseti technikai személyzet Képviselőházba érkezésekor a recepció értesíti a Sajtóosztályt, amely az akkreditációval nem rendelkező újságírók számára a sajtóigazolványuk bemutatását követően napi belépésre jogosító személyes belépőt állíttathat ki, amelyet jól látható helyen kell viselni. Ezt követően teremőr kíséri a sajtó képviselőjét a munkavégzési helyére, majd a feladat végeztével a kijáratához. Az akkreditációval nem rendelkező, napi belépővel rendelkező újságírókat egy napig érvényes wifi hozzáférést biztosító jelszó illeti meg. Azon újságírók, fotósok vagy televíziós technikai személyzet tagjai részére, akik nem rendelkeznek érvényes sajtóigazolvánnyal, a belépés nem automatikusan engedélyezett; ebben az esetben a Képviselőház Sajtóosztályával vagy a Szenátus Kommunikációs Szolgálatával kell előzetesen felvenniük a kapcsolatot. A sajtóval esetlegesen előforduló vitákat a sajtó megválasztott képviselői a Képviselőház Sajtóosztályával vagy a Szenátus Kommunikációs Szolgálatával együtt vizsgálják ki.

A plenáris üléseken a média munkaterülete egyrészt a sajtó részére fenntartott karzat (a Szenátusban a karzat közepén kialakított hely) – ám interjúk és nyilatkozatok készítése a sajtó részére fenntartott karzaton nem engedélyezett –, másrészt a sajtószoba. Interjúk képviselőkkel, szenátorokkal és szövetségi miniszterekkel (hivatali idejük alatt vagy azt követően) csak a megjelölt helyeken, az Oszlopsorban,⁵³ a képviselőházi Olvasóteremben és Konferenciateremben, a szenátusi Olvasóteremben és Zöld szalonban (továbbá a „Fogadóterem” és „Dicsőség lépcsősor” fordulójában, de a Sajtószolgálat előzetes jóváhagyásával) készíthetők. A tévékamerák és fényképezőgépek legfeljebb az ülés kezdete előtt 30 perccel állíthatók fel, a Képviselőház Sajtóosztályának vagy a Szenátus Sajtószolgálatának előzetes jóváhagyásával. A plenáris ülés a törvényhozás honlapján élőben is követhető.⁵⁴ A nyilvános bizottsági üléseken a média munkaterülete a bizottsági termekben a sajtó részére fenntartott padok, a kamerák oldalt helyezhetők el (interjúk és nyilatkozatok készítése nem engedélyezett a bizottsági termekben). Felvétel kizárólag a bizottság elnökének engedélyével készíthető.

A Képviselőházban személyes találkozón részt vevő újságíróknak az ott-tartózkodásuk alatt mindvégig kísérvél kell rendelkezniük. Mindkét testület hozzájárulásával felvételek készíthetők az éttermekben és az edzőteremben is. A képviselők hozzájárulásával készíthetők felvételek az irodájukban vagy a képviselőcsoport helyiségeiben. A jelentős médiaérdeklődésre számot tartó napokon a Képviselőház Sajtóosztálya vagy a Szenátus Sajtószolgálatja jogosult a médiastábok számát korlátozni.⁵⁵ A belga parlament újságírói hozzáféréseiről megállapítható, hogy a szabadabban megközelíthető törvényhozásokhoz tartozik, és az újságírói munka felteteleinek segítségével, a képviselői munka zavartalanságának biztosításával az alkotmányos elveknek (nyitottság, az eljárások rendje és a közvélemény tájékoztatása) megfelelő szabályozást nyújt. E szabályozást a parlament hivatala nem melleseleg a média képviselőivel közösen alakította ki.

⁵³ Az épület részeinek bemutatásához l. The Belgian Federal Parliament – Visitor's Guide. http://www.senatoren.be/english/visitors%20guide_en.pdf

⁵⁴ <http://www.dekamer.be/kvvcr/media/index.html?language=nl>

⁵⁵ A médiastábok korlátozásának ötlete kemény kritikákat váltott ki a lengyel parlamentben, http://www.aej.org/page.asp?p_id=569

3. Összegzés

Belgium és közösségeinek médiaszabályozását abból a szempontból tekintettük át, hogy alapvetően a kampányidőszakban milyen kereteket kínál a politikai pártok és jelöltek számára a médiában való megjelenésre. A szövetségi állam több szintű párt- és jogrendszere megannyi tanulságos szabályozási példát mutat fel, amelyek egyaránt nyugodnak a (politikai) kulturális tradíciókon és az intézményes garanciák keresésén.

A jogrendszer egyik sajátossága, hogy helyenként kevés hatósági közreműködést igényel. A lapalapítás szabadsága, a pártok működésének kötetlensége vagy a kampányszabályozás hiányából fakadóan a médiaszolgáltatók nagyfokú önszabályozása általában képes gond nélkül funkcionálni egy olyan rendszerben, amelyben – az áttekintett esettanulmányok által is illusztráltan – nemcsak a bevándorlók, de a konszociális közösségi (federális) állami együttlét ellen kampányoló politikai erők zajos kampányokat folytatnak, és politikai üzeneteket terjesztenek. A politikai hirdetések audiovizuális szolgáltatásokból való kitiltását szervesen egészíti ki a kormányzati propaganda korlátozása, és az óriásplakát-háborút megakadályozó párt- és kampányfinanszírozási jogi rezsim. A politikai pluralizmus a kampányfelületeken talán kevésbé harcosan tolatkzik be a választópolgárok tudatába, de a szövetségi állam többszintű pluralizmusa más dimenziók szerinti feszültségeket is kitermel.

A belga jogrendszer itt bemutatott másik sajátossága a gyűlöletbeszéd elleni fellépés eszköztárában észlelhető. A nyersebb – de érdekes értelmezési kérdéseket felvető – büntető intézkedéseket kiegészítik a dolgozatban vázolt részletek szerint a médiajogi szabályok (természetesen abban erőteljesen a médiaszolgáltatók szerkesztési elveivel), illetve a pártfinanszírozás szankciói. A belga hatóságok fellépését és jogértelmezését az emberi jogi fórumok általában elfogadták, jóllehet a királyság nem tudta minden tekintetben súrlódásmentesen intézményesíteni a kirekesztő beszédek és pártok keretek közé szorítását, hiába mutatkozott egyébként összetartás a szélsőséges pártokkal szemben a többi párt részéről.

A belga szabályozási kérdések és az áttekintett jogesetek a magyar és más európai jogrendszer megoldásaival való összevetésben is sok tanulsággal járnak, egyben segítenek megérteni mind a kampányszabályozásban, mind pedig a vélemény- és sajtószabadság érvényesítésében alkalmazható, a politikai pluralizmust szolgáló jogintézményeink lényegét.